

Från romarriket till Björksta

Av Suzanne Unge Sörling

En man vid namn Anders Lundström utförde år 1818 röjningsarbeten på Fycklinge ägor i Björksta socken, på en höjd intill vägen som leder till bron över Sagån. Något blänkte till och ganska snart kunde Lundström med stor försiktighet gräva fram en stor bronsvas som visade sig innehålla brända ben och bitar av smält glas. Vasen löstes in för 100 riksdaler av Kungliga Antikvitetsakademien i Stockholm och Lundström fick dessutom en tackskrivelse från kung Karl XIV Johan.

PÅ 1930-TALET GJORDES EN KOPIA AV VASEN , bekostad av Västmanlands Läns Tidning som gåva till Västmanlands Fornminnesförening.

En kemisk analys visar att vasen består av 80 procent koppar och 10 procent tenn. Resten utgörs av zink, bly och järn. Vasformen är en så kallad krater, ett blandnings- kärl för vin och vatten. Fyndet dateras till tidig romersk järnålder (cirka 1–150 e.Kr.). Även om inga undersökningar gjorts av det ostologiska materialet är det troligt att den tjänat som en askurna.

APOLLO GRANNUSVASENS URSPRUNGLIGA proviniens hänger samman med tolkningen av den intressanta inskriften på latin som finns ingraverad i fem rader. Den lyder i översättning: Åt Apollo Grannus gav hans tempelföreståndare Ammilius Constans denna gåva.

Texten visar att vasen skänkts som votivgåva av tempel- föreståndaren Ammilius Constans till guden Apollo Grannus men den säger ingenting om var i det romerska riket detta tempel låg. Man vet inte heller om inskriften är ursprunglig eller om den präglats först i samband med att vasen skänktes till templet.

”Den bekanta gravhögen vid Fycklinge där Apollo Grannus- vasen hittades kallades förr för Fycklinge borg.” Inför ett husbygge på 1940-talet undersöktes kullen där vasen hittades. Ur uppteckning från 1939, VLM.

FLERA TEORIER HAR LAGTS FRAM om Apollo Grannusvasens ursprung. Flera forskare menar att den har kommit från ett romerskt tempel någonstans i de romerska provinserna på gränsen mot germanskt område där man känner till ett antal platser där Apollo Grannus dyrkades. I Rätien (nuvarande östra Schweiz med omland) finns många inskrifter som tyder på att flera kultplatser tillägnats Apollo Grannus. Ett viktigt tempel låg i Aachen. Namnet Aachen anses härleda från Aquae Granni. Apollo Grannus finns också omnämnd i inskrifter i Britannien och i trakten av Donau. Hans namn finns även inhugget på ett altare i Rom från Caracallas tid.

I NORRA FRANKRIKE har under senare år stora undersökningar gjorts i regionen Lorraine. Platsen, som idag är en liten fransk landsortsstad, Grand, ligger på en platå omgiven av täta skogar. Den har ända sedan 1800-talet varit känd för en stor gallo-romersk amfiteater och en av de största mosaikerna som någonsin påträffats i Frankrike. Redan vid tidiga undersökningar hittades skulpturala fragment som tydde på att här också legat ett stort tempel. När sedan inskrifter med Apollo Grannus namn började dyka upp på flera votiv-föremål kunde man säkerställa att det en gång legat ett stort Apollo Grannus tempel där som var så prestigefyllt, att troligen både kejsar Caracalla och, ett sekel senare, kejsar Konstantin besökt Grand enligt antika källor.

UNDER DE SENASTE DECENNIERNA har ytterligare intressanta rön gjorts som förstärker bilden av att Grand under romersk tid var en central kultplats för hjälpsökande pilgrimer. Vattnet var en viktig del av Apollo Grannuskulten. Man renade sig i bassänger och i heliga källor offrade man votivgåvor. I Grand har man kartlagt ett omfattande underjordiskt vattensystem som leddes fram i akvedukter. Genom sprickbildningar i kalkstenen samlades vattnet och kom under regnperioder i dagern och bildade en naturlig bassäng.

Vad hette då Grand under romersk tid? Här kan den berömda medeltida kartan över det romerska vägnätet den så kallade Peutingerkartan i Wien som troligen går tillbaka på en karta från augusteisk tid ge klarhet. På en sektion som skall motsvara Gallien finns utmärkt en byggnad som tolkats som en stor badanläggning och platsen är angiven med namnet Andesina. Topografiskt överensstämmer platsen med Grands läge i förhållande till andra romerska städer, bland andra Trier och Nasium och därmed verkar det högst sannolikt att det romerska namnet på den viktiga kultplatsen var Andesina. Det moderna namnet Grand kan ha en språklig koppling till Grannus.

LÅT OSS ÅTERVÄNDA TILL vårt bronskärl från Fycklinge

i Västmanland. I sökandet efter ursprungsplatsen till kärlet kan naturligtvis inget romerskt tempel i provinsen säkert fastställas. Det i Andesina kan vara ett. Någonstans inom Apollotempels heliga område har bronskärlet varit uppställt tillsammans med andra votivgåvor. Om templet vid någon tidpunkt utsatts för skövling eller om vasen sålts vet vi ej. Det är också osäkert om Apollo Grannusvasen hamnat direkt i Fycklingebons händer eller cirkulerat som åtråvärd handelsvara innan det slutligen placerats vid Sagån med eventuella kvarlevor av en avliden Fycklingebo.

Var platsen medvetet vald? Kände Fycklingeborna till Apollo Grannus och vattnets betydelse i den romerska och keltiska kulturen? Frågorna är många och i alla händelser är Apollo Grannusvasen ett av de mest fantasieggande föremålen från romersk järnålder som hittats i svensk jord.

